

обработки, обмена информацией на работе, в публичном пространстве и частном общении; как информационная и медиа-грамотность, основы программирования, алгоритмическое мышление, работа с базами данных, привычки безопасности в Интернете и кибербезопасности; как понимание этики работы с информацией. Определены составные компоненты информационно-цифровой компетентности, а именно: информационная грамотность, коммуникация и сотрудничество, создание цифрового контента, безопасность, решение проблемы.

Ключевые слова: Новая украинская школа; компетентность; ключевые компетентности; информационно-цифровая компетентность; цифровая компетентность.

Abstract. The author analyzes the concept of the new Ukrainian school whose purpose is development of students ten key competencies, including information and digital competence. Information and digital competence according to the Concept defined as the steady, critical application of ICT to create, search, process, share information at work, in public space and private communication; as information and media literacy, basics of programming, algorithmic thinking, working with databases, Internet safety skills and cyber security; as understanding the ethics of information. Identified components of information and digital competence, such as: information literacy, communication and cooperation, the creation of digital content security, solution.

Keywords: The new ukrainian school; competence; key competencies; information and digital competence; digital competence.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2017

I. I. Розман

ФЕНОМЕН БІОГРАФІЧНОГО МЕТОДУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ У ВИВЧЕННІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПЕРСОНАЛІЙ

Анотація. Дослідження педагогічних персоналій – важливий перспективний напрям розвитку української історико-педагогічної науки. У цьому процесі використовується значний арсенал науково-методологічного інструментарію. Одним з його головних складників є біографічний метод, який активно розробляється в контексті дослідницьких технологій психології, соціології, історичної науки, літературознавства, інших галузей знань, однак ще не знайшов ґрунтовної розробки в педагогічній науці. Це актуалізує необхідність з'ясувати сутнісні характеристики цього феномену та визначити його науково-пізнавальний потенціал і особливості використання в історико-педагогічній науці.

Ключові слова: біографічний метод, біографічний підхід,

педагогічна персоналія, педагогічна біографістика, історико-педагогічна наука.

Постановка проблеми. Дослідження педагогічних персоналій – важливий перспективний напрям розвитку української історико-педагогічної науки. У цьому процесі використовується значний арсенал науково-методологічного інструментарію. Одним з його головних складників є біографічний метод, який активно розробляється в контексті дослідницьких технологій психології, соціології, історичної науки, літературознавства, інших галузей знань, однак ще не знайшов ґрунтовної розробки в педагогічній науці. Це актуалізує необхідність з'ясувати сутнісні характеристики цього феномену та визначити його науково-пізнавальний потенціал і особливості використання в історико-педагогічній науці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Біографічний метод переважно досліджується і використовується в контексті розвитку окремих галузей знань, зокрема філософії (О. Валевський, І. Голубович, В. Менжулін), психології (Б. Ананьєв, І. Кон, Н. Логінова, М. Рибніков та ін.), соціології (Ю. Безпалова, І. Дев'ятко, Л. Скокова, М. Рустін та ін.), історичної науки (І. Беленький, В. Попик, В. Чижко та ін.), інших галузей знань. Окремі науково-теоретичні аспекти біографічного методу розробляються українськими вченими-педагогами (О. Адаменко, Г. Белан, Н. Дічек, О. Сухомлинська, Н. Побірченко та ін.), зокрема переважно в контексті вивчення відомих педагогічних персоналій чи різних конкретно-педагогічних проблем (Н. Антонєць, Л. Березівська, В. Сейко та ін.). Утім, біографічний метод ще не уконституювався в системі теоретичних і експериментальних методів педагогічної науки, недостатньо розроблено його науково-теоретичні засади з позицій предмета і завдань історико-педагогічної науки.

Мета статті полягає у визначенні сутності біографічного методу та з'ясуванні особливостей його використання в дослідженні педагогічних персоналій.

Категорія «біографічний метод» є однією з найбільш багатогарних суперечливих у терміносистемі педагогічної біографістики, яка переживає складний процес формування і становлення. Учені переважно не розмежовують і використовують як синонімічну їй категорію «біографічний підхід». Змістовна невизначеність і розмитість зумовили їхнє «універсальне», «всеохопне» використання в рефлексіях різних форм і проявів біографічного досвіду і дискурсу. Виходячи з цього, стверджуємо, що біографічного методу як єдиного цілісного феномену не існує. Вважаємо, що доречніше говорити про «біографічні методи», які пропонуємо розглядати в трьох головних ракурсах: а) галузевому – психологія, філософія, історична наука, літературознавство, соціологія виробили власне сутнісно-змістове розуміння біографічного методу та використовують його як науковий інструментарій для розв'язання своїх

профільних завдань (історико-педагогічна наука, попри значний науковий досвід вивчення персоналії, лише починає його предметне теоретико-методологічне осмислення [1; 4; 12 та ін.]); б) під час добору й використання певних методологічних дослідницьких стратегій осмислення різних аспектів біографістики, що можуть бути пов'язані зі зміною наукових парадигм, рефлексіями представників наукових шкіл, окремих учених; в) для пояснення певних аспектів у тріаді відносин: біограф/дослідник – біографія/персоналія – творчість як процес і результат.

Біографічний метод як феномен гуманітаристики та інструмент пізнання минулого, сучасного і прогнозування перспектив майбутнього, безумовно, має право на свою історію. Однак, зважаючи на дефінітивну розмитість і універсальність цього поняття, учені по-різному визначають його ретроспективні віхи. Коріння цього методу сягають доби Античності, коли давні мислителі почали вивчати життя визначних людей, отже, він має двотисячолітню передісторію. Не зовсім коректно вважати дискусію з приводу того, кому формально належить «пальма першості» у його «відкритті» – французькому критикові Ш. Сент-Беві чи німецькому філософові В. Дільтею, адже обидва мислителі незалежно один від одного і в різних ракурсах оцінювали й використовували його пізнавальні можливості.

Побутує позиція, згідно з якою перше науково-теоретичне обґрунтування біографічного методу запропонували у 1920-рр. представники Чиказької соціологічної школи (У. Томас, Ф. Знанецький та ін.), які стверджували, що дослідження, яке ґрунтується на окремих «історіях життя», дозволить вийти до більш широких узагальнень, що стосуються різних соціальних груп та субкультур. У його основу були покладені науково апробовані й визнані терміни «біографічний підхід» («biographical approach»), «біографічна проекція» («biographical perspective») та ін. Учені трактували біографічний метод як комплекс методів соціологічного дослідження (емпіричне спостереження, аналіз фактів, їхня інтерпретація, узагальнення тощо), головним об'єктом якого є індивідуальне життя людини, пов'язане з її середовищем, а також суб'єктивні уявлення особисті про своє життя і соціальну реальність [1, с. 51; 6, с. 25].

Така позиція сучасних українських і російських науковців не суперечить поглядам англійських соціологів, які показали, як на основі Чиказької школи сформувався окремий напрям біографічних досліджень, орієнтований на вивчення культурних проблем різних соціальних груп населення [10, с. 14-19]. Вони відображають «західну» традицію розвитку біографічного методу. Водночас представники українського і пострадянського наукового простору пропонують глибокі аналітичні ретроспективи біографічного методу в контексті розвитку в другій половині XIX – XX ст. психології (Н. Логінова та ін.), філософії (І. Голубович, В. Менжулін), соціології (Ю. Безпалов, Д. Рогозін,

Л. Скокова), історичної науки (В. Чишко), літературознавства (О. Головій) тощо.

В історико-педагогічній науці щодо використання біографічного підходу (методу) утвердився погляд О. Сухомлинської, який розкривається у проекції необхідності розробки інструментарію для персоналізованого, системного окреслення розвитку педагогічної думки України як нелінійного, багатомірного процесу якісних змін через творчі біографії педагогів, чії погляди, переконання, ідеї стали її рушійною силою. Розглядаючи біографічний метод у контексті історії педагогіки, вчена визначає його як спосіб опрацювання, аналізу джерел, згідно з яким «біографія, особистість педагога виступає, з одного боку, визначальним чинником його творчості, а з іншого – віддзеркалює епоху або ж є її творцем». На думку О. Сухомлинської, він «допомагає віднайти причини появи й розвитку педагогічних ідей у різних фактах біографії, розкрити сутнісні, «знакові» моменти, що стоять за ними, побачити за нагромадженням емпіричних фактів певні закономірності» та «врахувати вплив психічного й фізичного стану педагога, тобто його психофізіології, на педагогічні погляди» [12, с. 5].

Це стисле і водночас досить об'ємне за суттю трактування біографічного методу, з одного боку, репрезентує його функціональну рефлексію в історико-педагогічній науці, позаяк науковці, які здійснюють дослідження у цьому напрямі, здебільшого апелюють саме до нього. З іншого боку, вивчення пошуку витоків і трактувань цього феномену в різних галузях знань спонукає погодитися із методологічно важливим висновком І. Голубович, відповідно до якого біографічний метод не може пояснити «сам себе із середини», тому потребує «мета-обґрунтування» [3], тобто аналітично-синтезованого розгляду у площині розвитку різних галузей знань. У контексті педагогічної біографістики біографічний метод доцільно розглядати і використовувати у двох основних аспектах. Перший – «загальнометодологічний» – стосується трактування його як особливого концептуального підходу вивчення персоналії, що ґрунтується на уявленнях, згідно з якими вона є «цілісним продуктом» власної біографії, своєї «історії життя», що визначають характер, процес, результат її творчої і професійної діяльності.

Другий аспект має інструментально-операційну спрямованість, тому, зважаючи на «ретроспективну орієнтованість» педагогічної персоналістики, наближається до смислового навантаження історико-біографічного методу, який широко використовується в різних галузях гуманітаристики [8] для реконструкції, опису, аналізу умов життя, психосоціального портрету та результатів діяльності історичної персоналії або групи діячів на основі аналізу різноманітних документальних матеріалів, передусім джерел особистого походження. У його основу покладено дедуктивний підхід, оскільки реконструкція життєдіяльності вченого-педагога передбачає окремий предметний аналіз його життєвої біографії та творчої спадщини, зокрема її місця і значення в розвитку

педагогічної думки. Це передбачає спеціальну розробку і презентацію гіпотези, методологічної програми, змістової структури, інших параметрів біографічного дослідження та оригінальної авторської позиції щодо оцінки і характеристики відповідних проблем, процесів, явищ.

Вивчаючи біографічний метод, сучасні українські науковці, з одного боку, апелюють до радянської, насправді продуктивної й до сьогодні актуальної наукової спадщини, з іншого – до традицій західної соціології, тож на запропонованих нею дефінітивних трактуваннях і підходах до цієї проблеми зупинимось докладніше.

Для цього скористаємося результатами бібліографічно-аналітичної розвідки вченого Д. Рогозіна (2015 р. [9]), який простудював репрезентативні праці з цієї проблеми, зокрема: збірник «Поворот до біографічних методів у соціальній науці: Порівняльні питання і приклади» (Лондон, 2000); перший повноцінний підручник з вивчення біографічного методу Б. Робертса (Нью-Йорк, 2001); практично орієнтовану монографію Б. Мерріл і Л. Вест, що містить нормативні і рефлексорні описи методу (2009); збірник досягнень з вивчення і використання методу (Лондон, 2014).

Із напрацювань Д. Рогозіна виокремлюємо такі важливі для нашого дослідження положення і висновки. По-перше, на тлі наукового дискурсу про суть, структурно-змістове наповнення, науково-пізнавальні і практично-діяльнісні можливості біографічного методу утверджується розуміння його як окремого наукового напрямку (теорії біографії) міждисциплінарного порядку, що об'єднує психологів, соціологів, медиків, істориків, представників інших суміжних галузей знань. По-друге, «біографічний поворот», що відбувся у західній науці (розпочався у 1980-х рр., тобто синхронно із цим процесом у радянській науці. – І. Р.), призвів до виходу біографічних досліджень із маргінальної, затребуваної окремими науковцями зони та уконституювання його дисциплінарних меж. Він стимулювався поширенням впливів антропологічних і феноменологічних підходів у науці. По-третє, серед п'яти основних галузей знань, у яких найбільш затребувані біографічні дослідження, на третьому місці після гендерних, біографічних і автобіографічних стоїть сфера освіти, за нею – царини здоров'я і сексуальності. По-четверте, з початку 2000-х рр. посилюється «епістемологічна експансія» біографічного методу, який набуває універсального значення для розвитку різних галузей знань та слугує засобом комунікації між «минулим і сучасним» та в сучасному соціально-гуманітарному просторі. По-п'яте, посилення тенденції щодо використання біографічного підходу (методу) для вивчення і практичного розв'язання широкого спектру соціально значущих проблем, зокрема соціальних відносин, маргінальних груп тощо. Саме в цьому ракурсі в західній науці вибудовуються методологічні й технологічні аспекти використання біографічного методу, особливо робота за джерелами, планування досліджень, які повинні мати вихід на розв'язання конкретних соціальних, морально-етичних, інших актуальних

проблем.

Аналіз реферованої праці дозволяє зробити два важливі висновки, які впливають із порівняння тенденцій розвитку біографічного жанру, зокрема біографічного методу, в західному та українському і пострадянському науковому просторі. З одного боку, вони мають багато спільного, про що свідчать чотири перші означені положення. З іншого боку, між ними існує кардинальна різниця в пріоритетних стратегіях розвитку. Українська біографістика, зокрема й педагогічна, орієнтована на історичну ретроспективу, тож передусім має задовольнити наукові й суспільно-пізнавальні інтереси. Її практична опосередкованість обмежується традиційною клішованою формулою щодо «використання досвіду минулого для розв'язання проблем сьогодення». А в західній науці використання біографічного методу безпосереднього зумовлено актуальними потребами сучасності. Водночас нагромаджений нею досвід інтерпретативних методик і технік опрацювання біографічних джерел необхідний для вдосконалення наукового інструментарію української біографістики, яка задля підвищення свого соціального статусу має активніше орієнтуватися на розв'язання актуальних проблем сучасності.

Зважаючи на міждисциплінарно-інтегративний характер біографічного методу (підходу), який знайшов теоретико-методологічне обґрунтування і науково-дослідницьке застосування у лоні окремих галузей науки, не бачимо потреби в його деталізованому структурно-змістовому аналізі. Виходячи з висловленої позиції про розробку кожною галуззю знань «власного» біографічного методу, зосереджуємо зусилля на його реконструкцію і адаптацію до предмета і завдань педагогічної біографістики. У розв'язанні цього завдання доцільно спиратися й акумулювати науковий досвід психології, філософії, соціології та історичної й інших наукових галузей.

Головна особливість і спрямованість використання біографічного методу в історико-педагогічній науці полягає в реконструкції біографії-життя під кутом (з метою) виявлення чинників, обставин, що визначали характер, спрямованість, здобутки наукової діяльності персоналії. У цьому сенсі педагогічна біографістика має багато спільного із його застосуванням у літературознавстві, де показ історико-культурного контексту, у якому жив і працював автор, є важливою передумовою для розуміння його творчості. Звідси побутуюча в історико-педагогічній науці певна фрагментарність (а не цілісність) біографічної реконструкції, адже дослідник зосереджується на виявленні, показі передусім тих аспектів життєвого шляху, які, на його думку, найбільш істотно позначилися, реально вплинули на наукову, професійно-освітню, громадсько-просвітницьку працю діяча.

Розуміючи біографічний метод в історико-педагогічній науці як комплексно-інтегровану технологію вивчення особи як вченого, освітянина, громадського діяча, процедура його застосування в дослідницькій практиці передбачає, по-перше, урахування притаманних

йому рис і властивостей, по-друге – послідовне дотримання етапності послідовного використання конкретних методик і технік дослідження.

Творчо екстраполюючи досвід розробки біографічного методу в різних галузях знань (філософія, психологія, соціологія тощо [2; 5; 7; 11]) на предмет і завдання історико-педагогічної науки, можемо стверджувати: для продуктивного вивчення педагогічних персоналій він за своїми властивостями має бути: а) генетичним за спрямованістю, тобто розглядати життя особи на тлі історико-культурних процесів, у контексті детермінант макро- і мікросередовища; б) лонгітюдним (англ. – довготерміновий) за характером вивчення об'єкта/особи, що передбачає дослідження її життєвого шляху або окремих відносно цілісних періодів життя (у першому випадку це дозволяє виявити загальну динаміку його «якісних видозмін», у другому – увиразнити базові характеристики на різних біографічних циклах); в) ретроспективним, тобто зосередженням на минулому задля виявлення повчальних уроків і досвіду для сьогодення; г) природним, тобто, на відміну від штучного експерименту, оперує фактами, взятими із природного плину життя, що дозволяє виявляти і розкривати такі складні структурні когнітивно-психічні утворення особи, як здібності, талант, характер, які співвідносяться і виявляються у вивченні реалій суспільної діяльності і наукової творчості; д) описовим і водночас синтетичним, що передбачає докладну фактографічну реконструкцію життєвого і творчого шляху та створює підґрунтя для синтезу і визначення концепції життя, творчості, суспільної активності.

Висновки. Вивчення феномену біографічного методу має двохсотрічну наукову традицію та виражений міждисциплінарний науковий характер. Нагромаджений психологією, соціологією, іншими галузями знань досвід його розробки як дослідницького інструментарію, з одного боку, має активно і творчо використовуватися у вивченні педагогічних персоналій. З іншого боку, історико-педагогічна наука, що нагромадила багатий досвід осмислення їхньої життєдіяльності і творчої спадщини, має уконституювати й надати йому окремого самостійного статусу серед інших науково-теоретичних методів дослідження і предметно, докладно розробити операційні механізми (підходи, способи, прийоми тощо) його практичного використання в дослідницькій діяльності науковця.

Список використаних джерел:

1. Белан Г. В. Біографічний метод в історико-педагогічній науці: провідні тенденції становлення / Г. В. Белан // Педагогічний дискурс: зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура. – Хмельницький: ХГПА, 2013. – Вип. 15. – С.50-54.
2. Беспалова Ю. М. Биографические исследования в социологии культуры [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unlv.edu/centers/cdclv/archives/articles/bespalova_bio_studie_s.html

3. Голубович И. В. Биография как социокультурный феномен: методология [Електронний ресурс]. – Режим доступу: forum.onu.edu.ua/index.php?topic=4966.
4. Дічек Н. Біографічний метод як інструмент дослідження вітчизняної історії педагогіки / Н. Дічек // Шлях освіти. – 2001. – № 4. – С. 15–19.
5. Карцев В. П. Социальная психология науки и проблемы историко-научных исследований / В. П. Карцев. – М. : Наука, 1984. – 308 с.
6. Козлова Н.Н. Опыт социологического чтения человеческих документов / Н. Н. Козлова // Социологические исследования. – 2000. – № 9. – С. 22–32.
7. Логинова Н. А. Биографический метод исследований и коррекции личности / Н. А. Логинова. – Алматы, 2001. – 173 с.
8. Мазур Л. Н. Историко-биографический метод. Теория и методология исторической науки. Терминологический словарь. Отв. ред. А.О. Чубарьян / Л. Н. Мазур. – М., 2014. – С. 151-152.
9. Рогозин Д. М. Биографический метод: обзор литературы / Д. М. Рогозин // Социологические исследования. – 2015. – № 10. – С. 129.
10. Рустин М. Размышления по поводу поворота к биографиям в социальных науках / М. Рустин // ИНТЕР. – 2002. – № 1. – С. 7-24.
11. Скокова Л. Г. Біографічний метод в соціології: історія і специфіка застосування: Автореферат дис... канд. соціологічних наук / Л. Г. Скокова. – К. : Інститут соціології НАН України, 1999. – 20 с.
12. Сухомлинська О. В. Переднє слово / О. В. Сухомлинська // Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. – Кн. перша. Х–ХІХ століття / за ред. В. О. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – С. 3-8.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Bielan H. V. Biohrafichniy metod v istoryko-pedahohichnii nauitsi: providni tendentsii stanovlennia [Biographical Method in Historical and Pedagogical Science: the Leading Tendencies of Formation] / H. V. Bielan // Pedahohichniy dyskurs: zb. nauk. prats / hol. red. I. M. Shorobura. – Khmelnytskyi: KhHPA, 2013. – Vyp. 15. – S.50-54. (in Ukrainian)
2. Bepalova Yu. M. Biograficheskije issledovaniya v sotsyologii kultury [Elektronnyi resurs]. [Biographical Research in the Sociology of Culture] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.unlv.edu/centers/cdclv/archives/articles/bespalova_bio_studie_s.html (in Russian)
3. Golubovich Y. V. Biografija kak sotsyokulturnyj fenomen: metodologija [Biography as a Socio-cultural Phenomenon: Methodology] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupa: forum.onu.edu.ua/index.php?topic=4966 (in Russian)
4. Dichek N. Biohrafichniy metod yak instrument doslidzhennia vitchyznianoj istorii pedahohiky [Biographical Method as a Tool for Studying the National History of Pedagogy] / N. Dichek // Shliakh osvity.

- 2001. – # 4. – S. 15–19. / N. Dichek // Shlyakh osvity. – 2001. – # 4. – S. 15–19 (in Ukrainian)
5. Kartsev V. P. Sotsial'naja psikhologija nauki i problemy istoriko-nauchnykh issledovanij [Social Psychology of Science and Problems of Historical and Scientific Research] / V. P. Kartsev. – M. : Nauka, 1984. – 308 s. (in Russian).
  6. Kozlova N.N. Opyt sotsiologicheskogo chtenija chelovecheskikh dokumentov [The Experience of Sociological Reading of Human Documents] / N. N. Kozlova // Sotsiologicheskije issledovanija. – 2000. – № 9. – S. 22–32 (in Russian).
  7. Loginova N. A. Biograficheskij metod issledovanij i korektsyj lichnosti [Biographical Method of Research and Correction of Personality] / N. A. Loginova. – Almaty, 2001. – 173 s. (in Russian)
  8. Mazur L. N. Istoriko-biograficheskij metod. Teorija i metodologija istoricheskoy nauki. Terminologicheskij slovar'. Otv. red. A. O. Chubarjan [Historical and Biographical Method. Theory and Methodology of Historical science. Terminological Dictionary] / L. N. Mazur. – M., 2014. – S. 151-152 (in Russian)
  9. Rogozin D. M. Biograficheskij metod: obzor literatury [Biographical Method: Literature Review] / D. M. Rogozin // Sotsiologicheskije issledovanija. – 2015. – # 10. – S. 129 (in Russian)
  10. Rustin M. Razmyshlenija po povodu povorota k biografijam v sotsyal'nykh naukakh [Reflections on Turning to Biographies in Social Sciences] / M. Rustin // INTER. – 2002. – # 1. – S. 7-24 (in Russian)
  11. Skokova L. H. Biohrafichnyi metod v sotsiologii: istoriia i spetsyfika zastosuvannia: Avtoreferat dys... kand. sotsiologicheskikh nauk [Biographical Method in Sociology: History and Application Specifics] / L. H. Skokova. – K. : Instytut sotsiologii NAN Ukrainy, 1999. – 20 s (in Ukrainian).
  13. Sukhomlynska O. V. Perednie slovo [Preface] / O. V. Sukhomlynska // Ukrainська pedahohika v personaliiakh: u 2 kn. – Kn. persha. X–XIX stolittia / za red. V. O. Sukhomlynskoj. – K. : Lybid, 2005. – S. 3-8. (in Ukrainian)

Аннотация. Исследование педагогических персоналий – перспективное направление развития украинской историко-педагогической науки. В этом процессе используется значительный арсенал научно-методологического инструментария, в частности биографический метод, который активно разрабатывается в контексте исследовательских технологий психологии, социологии, исторической науки, литературоведения, других отраслей знаний, однако еще не нашел основательной разработки в педагогической науке. Это актуализирует необходимость определить его научно-познавательный потенциал и особенности использования в историко-педагогической науке.

Ключевые слова: биографический метод, биографический подход,

педагогическая персоналия, педагогическая биографистика, историко-педагогическая наука.

Annotation. The article reveals the essence of the biographical method and the peculiarities of its use in historical and pedagogical science. The scientific works to the use of the biographical method in certain branches of knowledge, in particular philosophy, sociology, historical science, literary criticism, etc. are analyzed. However, the theoretical principles of the use of the biographical method in pedagogical science is not developed enough. The aim of the article is to determine the essence of the biographical method and to elucidate the peculiarities of its use in the research into pedagogical personalities.

In the field of scientific discourse it is proved that it is more appropriate to speak not about one “biographical method”, but about “biographical methods”. Their analysis is implemented in three main contexts: a) separate fields of science - psychology, philosophy, historical science, literary criticism, sociology, who has developed their own understanding of the content of the biographical method and it is used as a scientific tool for solving their profile problems; b) in the area of the choice and use of certain methodological strategies for the study of various aspects of biography, related to the change of scientific paradigms, the activities of various scientific schools; c) in the context of explaining the relationship between the biographer-researcher, the researched personality and the text. It is concluded that the study of the phenomenon of the biographical method has a pronounced multidisciplinary character. The experience accumulated by various branches of knowledge of the use of the biographical method, on the one hand, should be actively and creatively used in the study of pedagogical personalities. On the other hand, the historical and pedagogical science should give it a separate independent status among other scientific and theoretical methods of research and elaborate in detail the approaches, way, methods of its practical use in research work.

Key words: biographical method, biographical approach, pedagogical personality, pedagogical biography, historical-pedagogical science.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2017

**В. В. Сілков,
Е. О. Сілкова**

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ НЕДОЛІКИ ПРИ ФОРМУВАННІ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ ПРИЙОМІВ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ, ЇХ ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Анотація. У статті розглядаються теоретико-методичні основи вивчення арифметичних дій. З'ясовано, що центральним завданням навчання математики є опанування учнями предметними математичними